

**FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY PALACKÉHO V OLMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY
SEKCE POLONISTIKY**

Komentovaný překlad dětské knihy Renaty Kijowské

Kuba Niedźwiedź

Annotated translation of Renata Kijowska's children's book

Kuba Niedźwiedź

Tłumaczenie książki dla dzieci

"Kuba Niedźwiedź" Renaty Kijowskiej z komentarzem tłumacza

VYPRACOVAL: Tadeáš Měchura
VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

2021

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní informační zdroje, které jsem použil. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni, dne 10. 11. 2021

podpis

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu práce Janu Jenišтови, za rady a připomínky k mé bakalářské práci. Také bych chtěl poděkovat mým blízkým, kteří mi po celou dobu psaní byli ohromnou psychickou podporou.

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	RENATA KIJOWSKA	7
3	TEORETICKÁ ČÁST.....	9
3.1	O PŘEKLADU	9
3.2	CO JE TO LITERÁRNÍ PŘEKLAD?	9
3.3	JAK SPRÁVNĚ PŘEKLÁDAT?	10
3.4	PŘEKLADATELSKÝ PROCES	11
3.5	POHÁDKA	13
3.5.1	AUTORSKÁ POHÁDKA	14
3.6	PŘEKLAD DĚTSKÉ LITERATURY	15
4	KOMENTÁŘ K PŘEKLADU	16
4.1	Název knihy	16
4.2	Překlad vlastních (rodných) jmen v textu	16
4.3	PŘEKLAD FAUNY	18
4.4	Názvy toponym v textu	19
4.5	FRAZEOLISMY	20
4.6	PŘEKLAD HOVOROVÝCH VÝRAZŮ	21
4.7	PŘEKLAD DEMINUTIV.....	22
4.8	VEVERKA VĚRKA A JEJÍ MLUVA	23
4.9	PŘECHODNÍKY KONČÍCÍ NA – AÇ	25
4.10	NÁZVY JEDNOTLIVÝCH KAPITOL A PODKAPITOL A JEJICH PŘEKLAD	26
5	VLASTNÍ PŘEKLAD.....	27
6	ZÁVĚR.....	42
7	BIBLIOGRAFIE	43
8	ANOTACE	45

1 ÚVOD

Předmětem předkládané bakalářské práce je překlad současné polské literatury pro děti společně s následným komentářem překladatelského procesu, tedy vytyčením a seznámením s hlavními problémy, které mohou při překládání (nejen) dětské literatury nastat. K překladu jsem si zvolil knihu *Kuba Niedźwiedz. Historie z gawry* od polské spisovatelky Renaty Kijowské, která vyšla roku 2018 v nakladatelství Społeczny Instytut Wydawniczy Znak a je spisovatelčíným debutem. S ohledem na doporučený rozsah bakalářské diplomové práce je nepravděpodobné, že bych dílo pro její účely přeložil celé. Pokud je mi známo, žádné ze spisovatelčíných děl ještě nebylo přeloženo do češtiny, což byl také jeden z primárních důvodů výběru této knihy, dalším důvodem byly pokusy o tlumočení této knihy mému mladšímu bratrovi.

Cílem je vytvoření adekvátního překladu autorské pohádky s prvky populárně naučné literatury.

Při překladu samotném se budu opírat o práce autorů jako Levý, Lotko či Kufnerové.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část bude hledat odpovědi na následující otázky: co je to překlad, jak definovat dětskou literaturu, jak definovat pohádku jako žánr, a jak překládat literaturu určenou dětskému recipientovi. V komentáři k překladu si rozeberu problematické části, na které jsem v průběhu translace knihy *Kuba Niedźwiedz. Historie z gawry* narazil. Půjde především o překlad reálií, frazeologismů, hovorové řeči, názvu jednotlivých kapitol a v neposlední řadě o překlad samotného názvu díla.

Praktická část bude věnována překladu.

2 RENATA KIJOWSKA

Autorkou vybrané dětské knihy je polská novinářka, reportérka, rozhlasová a televizní hlasatelka, autorka knih pro děti Renata Kijowska. Kijowska se narodila 10. prosince 1975 v malopolském Krakově. Svá studia započala na krakovské Jagellonské univerzitě, kde vystudovala obory žurnalistika a politologie.

Mediální kariéru odstartovala v redakci Kroniki Krakowskiej, od roku 2001 pracuje jako reportérka pořadu Fakty pro polskou komerční televizní stanci TVN.

V současné době má na svém autorském kontě dvě dětské knihy, její debut *Kuba Niedzwiedz. Historie z gawry* z roku 2018 a druhou knihu pod názvem *Hela Foka. Historie na fali* z roku 2019.

Je držitelkou několika novinářských a filmových cen, literární debut *Kuba Niedzwiedz* jí přinesl i cenu za literaturu, stalo se tak na XXIV Festiwalu Górskim, kde kniha získala titul Książka Górska Roku 2019 v kategorii Górska fikcja i poezja.

Je matkou dvou synů, kterým jsou její knihy věnovány.¹

¹ Veškeré biografické informace jsou čerpané z následujících pramenů:
WIKIPEDIE, *Renata Kijowska* [online] ©2021 [cit. 1.10. 2021]. Dostupné z:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Renata_Kijowska

Renata Kijowska - Ludzie Faktów TVN. *Fakty, Fakty TVN - oficjalna strona Faktów. Warto wiedzieć więcej.* [online] ©2021 [cit. 1.10. 2021]. Dostupné z: <https://fakty.tvn24.pl/ludzie-faktow,2324,c/renata-kijowska,2262,p.html>

3 TEORETICKÁ ČÁST

Vzhledem k překladatelské povaze předkládané bakalářské práce jsem se v teoretické části rozhodl uvést teorie překladu. Rád bych zde popsal definici překladu, překladatelský proces, následovat bude problematika pohádky, zejména jejího překladu.

3.1 O PŘEKLADU²

Tato kapitola vychází z knihy Jiřího Levého *Umění překladu*.³ Překladem jakožto předmětem zkoumání se zabývá *translatologie*. Translatologie je vědní obor, jehož předmětem zájmu je převod textů z jednoho jazyka do druhého, stejně tak jako převod mezi sémiotickými (znakovými) systémy. Zabývá se otázkami věrnosti překladu, převodu textů z jedné kulturní či dějinné oblasti do jiné, rovněž jako otázkou přeložitelnosti.

Překlad (translát) může být vnímán jako *mezičlánek lidské komunikace*, jenž je vkládán do sdělovacího procesu, zvláště pokud příjemce nemůže porozumět, jelikož tuto sdělovací soustavu neovládá. Překlad je tedy způsobem *překonávání jazykové různosti*.⁴

Překlad slouží k převodu obsahu a myšlenky z jazyka výchozího do jazyka cílového.

Podle dalších autorů je u překladu zásadní, aby byl překlad přirozený, aby se zdálo, že kniha byla původně napsána jazykem, do kterého byla ve skutečnosti přeložena.⁵

3.2 CO JE TO LITERÁRNÍ PŘEKLAD?

Literární překlad je tvůrčí činností, ve které překladatel plní úkol média, které má za úkol předat pomyslný kód jiného národa.

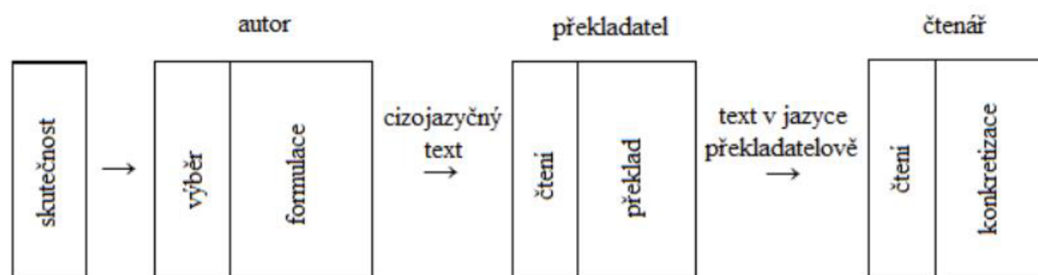
³ Kapitola založena na LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012

⁴ JSTOR: Access Check. JSTOR Home [online]. Copyright ©2000 [cit. 3.12.2021]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43321329?seq=1#metadata_info_tab_contents

⁵ VAVROUŠOVÁ, Petra, ed. *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 15.

Definice předkladu uměleckého textu dle českého translatologa Jiřího Levého je následující: „Překládání je sdělování. Přesně řečeno, překladatel dešifruje sdělení, které je obsaženo v textu původního autora, a přeformulovává (zašifrovává) je do svého jazyka. Sdělení v překladovém textu obsažené pak dešifrovává čtenář překladu.“⁶

Tím podle Levého vzniká dvojčlenný komunikační řetěz, který znázornil takto:

Obr. 1. Překladatelský proces dle Jiřího Levého (zdroj: s. 42.)

Obdobně pak překlad chápe i jeden z nejslavnějších polských teoretiků překladu Olgierd Adrian Wojtaszewicz,⁷ který proces překladu definuje následovně: „Proces překladu textu (a) formulovaného v jazyce A do jazyka B spočívá ve formulaci textu (b) v jazyce B, který by v příjemcích vyvolal stejné nebo velmi blízké asociace tak jako text (a).“⁸

3.3 JAK SPRÁVNĚ PŘEKLÁDAT?

Jedním z nejpodstatnějších hledisek v překladatelské praxi a teorii je funkční hledisko.

Jak uvádí Levý, funkční hledisko bádá sdělovací funkce, respektive jejich jazykové prvky a jejich užití v jazyce výchozím a jazyce cílovém.⁹ Jeden ze zakládajících členů Pražského lingvistického kroužku Vilém Mathesius v roce 1913 zformuloval pravidlo funkčního

⁶ LEVÝ, op. cit. s. 42.

⁷ Olgierd Wojtaszewicz bývá nazýván otcem polské translatologie.

⁸ WOJTASZEWICZ, Olgierd. *Wstęp do teorii tłumaczenia*, Warszawa 2007, s. 28. (překlad vlastní)

⁹ LEVÝ, op.cit. s. 47.

překládání, které zní: „ (...) důležitější je rovnost uměleckého účinku než stejnost uměleckých prostředků.“¹⁰ To obzvláště platí při překladu hravého jazyka pohádek.

Obdobný postoj zaujímá celá řada zahraničních teoretiků, jako například polský jazykovědec Zenon Klemensiewicz. Podle něj je úkolem překladatele užití takových jazykových elementů v cílového jazyka, které by nejlépe vhodně mohly nahradit elementy jazyka výchozího.¹¹

Mezi lingvisty panuje konsenzus, že překladatel by měl znát: 1. výchozí jazyk, ze kterého překládá 2. cílový jazyk, do kterého překládá 3. věcný obsah překládaného (například dobové a místní reálie, autorův jazyk...)¹²

3.4 PŘEKLADATELSKÝ PROCES

Jak uvádí Levý, překladatelský proces ve zjednodušeném pohledu zahrnuje tři základní postupy. Jsou jimi pochopení předlohy, interpretace předlohy a její přestylizování.¹³

Pochopení předlohy znamená skutečné pochopení celého díla, které bude překládáno. Aby byl překlad kvalitní a efektivní musí překladatel splňovat požadavky na to být dobrým pisatelem a zároveň čtenářem. Překladatel musí porozumět textu jako celku, jak v rovině *filologické* a ideově estetické, taktéž musí pochopit umělecké celky. Rovina filologická od překladatele vyžaduje praxi a odbornou přípravu a výborné ovládnutí mateřštiny. Pochopení předlohy pak zahrnuje druhou zmíněnou rovinu, a to *ideově estetickou*. Překladatel, který je na počátku překladatelského procesu čtenářem musí pochopit i skryté významy jako jsou ironie, náladové ladění, suché konstatování a další. Do třetíce se jedná o pochopení *uměleckých celků*, pochopení postav a jejich vztahů, prostředí a ideových záměrů autora.

Druhou fází překladatelského procesu je *interpretace předlohy*. K interpretaci překladatel přistupuje z důvodu, že mezi jazykem výchozím a cílovým nepanuje absolutní

¹⁰ Ibidem. s. 28-29. (V. Mathesius: *O problémech českého překladatelství*, Přehled 11/1913, 808)

¹¹ LEVÝ, op.cit. s. 29.

¹² Ibidem. s. 21.

¹³ Ibidem. s. 50.

významový shoda. Originální text a text překladatele může představovat dva jazyky, které jsou od sebe velmi odlišné. Při takzvané nesouměřitelnosti mnohdy není reálná úplná významová shoda vyjádření mezi předlohou a překladem, a proto již nestačí „pouze“ jazykově správný překlad, ale vyžaduje se právě interpretace. Překladatel se v některých případech musí rozhodnout, který z užších významů v daném jazyce použije, a proto potřebuje vědět, co se skrývá za originálním textem. Překladatel tedy musí vědomě předložit své stanovisko, musí vědět, co chce čtenáři říci.¹⁴

Třetí, poslední fáze, představuje *přestylizování předlohy*. Jazyková problematika se v tomto případě dotýká zejména poměru obou jazykových systémů, stopy jazyka originálu ve stylizaci překladu a napětí vznikající tím, že myšlenka je převáděna do jazyka, ve kterém nebyla vytvořena. Kvůli nepřímému vlivu jazyka předlohy se v českých překladech například objevuje méně přechodníků než v původních dílech.¹⁵ Jazyk pohádek je velice citlivý na tyto jemné odchylky. V rámci stylistiky může být zajímavá i situace, kdy v cílovém jazyce není jednoslovný ekvivalent, překladatel tedy musí přistoupit k opisu, aby recipient cílového jazyka porozuměl.

Překladatelský proces nekončí vytvořením překladu, text by neměl být jediným cílem překladatelovy práce, jelikož překlad funguje jen tehdy, pokud je čten. Překladatel tedy přeložený text musí znovu číst a dále upravovat. Čtenář pak přistupuje k překladu až u třetí koncepcí díla. První bylo autorovo originální pojetí, druhé pojetí bylo překladatelovo, který dílo postupně upravoval i po svém čtení, třetí pojetí je pak to čtenářovo.

1. *transkripce* – přepis adaptovaný cílovému jazyku
2. *kalk* – doslovné přeložení
3. *substituce* – nahrazení jazykového prostředku jiným ekvivalentním
4. *transpozice* – gramatická změna slovního druhu
5. *modulace* – sémantický posun
6. *ekvivalence* – nevhodně zvolený termín v cílovém jazyce

¹⁴ LEVÝ, op.cit. s. 56-57.

¹⁵ Ibidem. s. 63-64.

7. *adaptace* – přizpůsobení systému cílovému jazyku¹⁶

Samozřejmě i zde platí, že postupy nejsou jednotné. Americký jazykovědec Gerard Vazquez-Ayora rozlišuje osm tradičních postupů, jsou jimi transpozice, modulace, ekvivalence, *adaptace*, amplifikace, explicitace, vynechání a kompenzace. Další americký jazykovědec Malone rozlišuje dokonce devět postupů jako například *divergence*, *konvergence*, *redukce*, *kondenzace*, *difúze* a *reordering*.¹⁷

Tuto kapitolu bych rád zakončil citátem britského překladatele Davida Bellose „*Pro mne překládat neznamená vyrobit klon. Překlad se má podobat originálu tak, jako syn otci, to je vše.*“¹⁸

3.5 POHÁDKA

Představit jasnou definici pohádky je velmi obtížné. Z hlediska etymologie slovo pohádka označovalo ve staré češtině hádanku, parabolu, hádku, spor či disputaci.¹⁹

Josef Jungmann ve svém díle Slovník česko-německý uvádí, že slovo pochází z polského, *pogadać* „tedy mluvit, vyprávět.“²⁰ Z hlediska etymologického je tedy pohádka spojena s vypravováním a mluvením, tedy ústním předáváním.

Slovník literární teorie nabízí následující definici „*Pohádka, též báčorka, je literární žánr lidové slovesnosti, jehož vyprávění podává objektivní realitu jako nadpřirozenou s naivní samozřejmostí, jako by vše bylo skutečné, přes svoji fiktivnost tak zpravidla postihuje některé základní lidské touhy a obecné životní pravdy. (...) Pohádka, jako výraz dávných kolektivních ideologií uchovávalo až do nynější doby ústní podání. Zakládalo se na ustálených a po celém světě s různými místními variantami rozšířených syžetech, jež převedly srovnávací folkloristiku v 19. a 20. století jednak obsáhlým soupisům*

¹⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. s. 19.

¹⁷ KNITTLOVÁ, op.cit. s. 20.

¹⁸ Bellos, David: Is That a Fish in Your Ear? - iLiteratura.cz. *iLiteratura.cz - titulní stránka - iLiteratura.cz* [online]. Copyright © Veronika Cosculluela [cit. 09.11.2021]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31461/bellos-david-is-that-a-fish-in-your-ear>

¹⁹ Vokabulář webový. *Vokabulář webový* [online]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/tisk.aspx?a=tgh&id=86b7ec19-d527-4dd9-880b-99bc778ce019>

²⁰ Slovník česko-německý, Díl... [214]. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/slovniky/digitalni-kopie-detail/JgSlov03/strana-214>

materiálů (...) a také různým pokusům vyložit příbuznost pohádek vzdálených etnických oblastí.(...) „Pohádkový styl je omezen na okruh standardizovaných prostředků, umožňujících plynulost vypravěčské improvizace a plnicích často původně symbolicko-magické funkce: ustálené vstupní a závěrečné formule, ustálené přirovnání a přívlastky, trojitě opakování a odbočky.“²¹

Český psycholog Michal Černoušek říká, že pohádka, „je jedinečný umělecký útvar, čerpající svou věcnou existenci z nezničitelného folklóru, z kultury vpravdě lidové. Pohádka svou jednoduchou fabulí, jasnou polarizací dobra a zla, pochopitelnými zápletkami a krásou jazyka předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech. To je asi ta nejdůležitější funkce pohádky: strukturovat skutečnost. Promluvit jazykem, jemuž budou děti rozumět.“²²

Syntézou informací můžeme dospět k definici pohádky. Pohádka je žánr lidové slovesnosti, jemuž je vlastní naivita, zobrazení nadpřirozena jako objektivní reality, fiktivnost, často se odvolává do etických norem a životních pravd.

3.5.1 AUTORSKÁ POHÁDKA

Autorskou pohádku můžeme definovat jako „umělý příběh s pohádkovými rysy, nejčastěji kouzelnými prvky – určený zpravidla dětem.“²³ Autorská pohádka je pokračovatelkou všech typů lidové pohádky, může být psána prózou i veršem. Zachovává si všechny hybné činitele, ale často přesahuje i do jiných žánrů jako například románu.²⁴ Autorská pohádka je intencionálně psána pro dětského recipienta a vždy je znám její autor.

²¹ PETERKA, J. Slovník literární teorie. Praha: Český spisovatel, 1977, s. 285.

²² ČERNOUŠEK, Michal. *Sen a snění*. Praha: Horizont, 1988. Otazník (Horizont). s. 2.

²³ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. s. 127.

²⁴ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti s ukázkami textů: učebnice pro 2. roč. stud. oboru učitelství pro mateřské školy na stř. pedagog. školách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 23.

3.6 PŘEKLAD DĚTSKÉ LITERATURY

Překladová literatura je důležitou součástí dětské literatury. Jejím vhodným zvolením může být obohacen rejstřík klasické i současné literatury. Také u dětí vytváří internacionální citění.²⁵

Levý o překladu dětské literatury ve své překladatelské bibli *Umění překladu* píše, že u překladu musí překladatel počítat se čtenářem, pro kterého překládá. U překladu dětské knihy je třeba více dbát na srozumitelnost jazyka.²⁶ Tvrdí tedy, že překlad dětské literatury se od překladu jiných typů literatur neliší, a to ani v náročnosti.

Překlad pohádek může charakterizován jako překlad, ve kterém dochází k takovým úpravám, které zjednoduší. Je častým jevem, že překladatel často nahrazují v průběhu překladu nařeční a nespisovná slova, slovy spisovnými až knižními. Druhá polovina minulého století však vnesla do českého překladu pro děti jiný pohled. Český překladatel Rudolf Lužík v úvodu k *Srbských pohádkám* Vuka Karadžiče napsal: „Lidová próza má funkci vyprávěčskou, je záležitostí mluveného slova a je třeba vyhýbat se všemu, co je v češtině cítěno jako jev knižního vyjadřování.“²⁷

²⁵ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti s ukázkami textů: učebnice pro 2. roč. stud. oboru učitelství pro mateřské školy na stř. pedagog. školách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 98.

²⁶ LEVÝ, op.cit., s. 49

²⁷ Naše řeč: listy pro vzdělávání a tříbení jazyka českého. Praha: E. Šolc, 1960, XLIII(), s. 202. Dostupné také z: <https://kramerus.lib.cas.cz/uuid/uuid:44e5809f-4c3e-11e1-1418-001143e3f55c>

4 KOMENTÁŘ K PŘEKLADU

Tento oddíl je věnován komentáři předloženého překladu.

4.1 Název knihy

Titulu díla by vždy měla být věnována zvláštní péče, název je tím, co čtenáře upoutá a naláká ke koupi a přečtení. Zároveň by měl dodržovat zásady funkční ekvivalence. Pakliže tomu nic nebrání, měl by být název díla přesným překladem originálního názvu.²⁸

Kuba Niedźwiedź. Historie z gawry	Kuba Medvěd: Příběhy z brlohu

V tomto případě je *Kuba Niedźwiedź* jméno příznakové a jeho překlad do českého jazyka nečinil žádný problém Kuba Medvěd, i přesto jsem si pohrával s myšlenkou užití českého příjmení Nedvěd. Překlad podnázvu *Historie z gawry*, polskému slovu historia v tomto případě odpovídá české slovo příběh. Slovník SJP definuje termín gawra jako,, zimowe legowisko niedźwiedzia“²⁹, v českém jazyce mu tedy nejlépe odpovídá slovo *brloh*.

4.2 Překlad vlastních (rodných) jmen v textu

Překlad vlastních jmen, proprií, byl jedním z prvotních problémů, na které jsem v průběhu překladu narazil.

Edvard Lotko upozorňuje na skutečnost, že v překladu umělecké literatury je nejednotný úzus užívání vlastních jmen³⁰

V průběhu překladatelského procesu se nabízí tři způsoby řešení tohoto problému.

1. jména se ponechávají v původní cizojazyčné podobě
2. smíšený postup

²⁸ KUFNEROVÁ, Zlata. Co s titulem literárního díla. In: KUFNEROVÁ, Zlata aj. Překládání a čeština. Praha: Nakladatelství H&H, 2003. s. 63

²⁹ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/gawra.html>

³⁰ LOTKO, Edvard. *Polština a čeština z hlediska typologického*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1981. s.

3. důsledné pravopisné a slovtvorné přizpůsobování jmen vlastních cílovému překladu

Vzhledem k charakteru, tj. dětská literatura jsem volil smíšený postup překladu vlastních jmen, stejně tak jako pravopisné i slovtvorné přizpůsobení vlastních jmen literárních postav.

Kuba	Kuba

„*Będę ich pilnował – dorzucił **Kuba**, który poczuł się odpowiedzialny za wszystkich.*“

„*Budu na ně dávat pozor*“ *doplnil **Kuba**, který cítil odpovědnost za všechny.*

Benio, Benek	Beník

Jméno Benio je zdvojnásobením jména Ben nebo Benedykt.³¹

Benio zamknął oczy i już nie chciał słuchać, ale mama opowiadała dalej:

Beník *zavřel oči, už to všechno nechtěl poslouchat, ale maminka pokračovala ve vyprávění dál.*

Staszek, Stach	Stašek, Staš

„*Toby po mnie wróciła – chlipnął **Staszek**.*“

„*To by se pro mě vrátila.*“ *vzlyknul **Stašek**.*

(...) *tlumaczył **Stach**.*

(...) *vysvětloval mu **Staš**.*

V tomto případě jsem se rozhodl pro variantu počesťování jména, ačkoliv v jde o varianty polského jména Stanislaw, které svůj český protějšek, jméno Stanislav, a nabízí se tedy české Staník nebo Staňoušek, nepřišlo mi v tomto případě jeho užití zcela vhodné.

³¹ Viz <https://odmiana.net/odmiana-przez-przypadki-imienia-Benio>

wewióra Wióra	veverka Věrka

*Mama, a nawet ta głupia wiewióra, którą nazywał **Wióra**, nie były lepsze.*

*Maminka, a dokonce ani ta hloupá Veverka, které říkal **Věrka**, tomu moc nepomáhaly.*

niedźwiedzica Czereśnia	medvědice Třešinka

*„Taką niepozorną gawrę miała w Bieszczadach niedźwiedzica **Czereśnia**.“*

*„Takovou nenápadnou jeskyni obývala medvědice **Třešinka** v Bukovských vrších.“*

Maryna	Marina

*„Ja jestem Kuba, moją mamę **Marynę** już znasz, a mój brat to Benio.“*

*„Já jsem Kuba, maminku **Marinu** už znáš, a to je můj bratr, jmenuje se Benik.“*

V textu se dále objevovala jména jako Magda nebo Bartek, tato jména jsem ponechal v jejich polské podobě.

4.3 PŘEKLAD FAUNY

Vzhledem k typu pohádky, kterým je zvířecí pohádka jsem se potýkal i s překladem rodových jmen zvířat. S překladem těchto názvů jsem neměl z větší části problém, jelikož některá slova mají společný praslovanský základ.

niedźwiedz, niedźwiedzica	medvěd, medvědice
mrówki	mravenci
larwa	larva
poczwarka	kukla
lis, lisiątko	liška, lišče
pszczoła	včela
borsuk	jezevec

jeleń	jelen
dzik	divočák, divoké prase
wewiórka	veverka

4.4 Názvy toponym v textu

Encyklopedický slovník češtiny definuje toponymum jako vlastní jméno pozemského objektu, který leží v krajině a je kartograficky fixovatelné v mapovém dílu.³²

Z hlediska překladu byla pro mě toponyma jednou z problematičtějších částí překladatelského procesu.

Největší problém nastal v průběhu překladu oronyma *Bieszczady*, které nese v českém jazyce označení *Bukovské vrchy*,³³ ale zároveň se v českém prostředí stále více používá jejich polské označení.

Bieszczady	Bukovské vrchy

V textu se několikrát vyskytlo jméno pomístní – oronymum *Bieszczady*, pro překlad, kterého jsem zvolil české označení *Bukovské vrchy*.

„*Taką niepozorną gawrę miała w Bieszczadach niedźwiedzica Czereśnia.*“

„*Takovou nenápadnou jeskyni obývala medvědice Třešinka v Bukovských vrších.*“

„*W Bieszczadach z kolei stoją śmietniki antywłamaniowe – tak zaprojektowane, że niedźwiedź z nich niczego nie wyjmie.*“

„*V Bukovských vrších jsou naopak koše odolné proti vloupání, jsou navrženy tak, aby si z nich medvěd nic neodnesl.*“

„*Są już w Bieszczadach takie pasieki, które niedźwiedzie omijają z daleka, choć im miodek pachnie, bo nikt nie lubi dostawać po nosie.*“

³² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. str. 491

³³ https://cs.wikipedia.org/wiki/Bukovské_vrchy

„*V Bukovských vrších už jsou takové paseky, kterým se medvědi zdaleka vyhýbají, i když zavětrí med, nikdo totiž nemá rád, když dostane přes čumák.*“

Dolina Roztoki	Roztocká dolina

Název Doliny Roztoki jsem přeložil jako Roztocká dolina, ačkoliv v češtině slovo dolina znamená údolí, rozhodl jsem se jej z důvodu poetičnosti ponechat.

„*Zabierala mlode pod schroniska, na przyklad to w Dolinie Roztoki.*“

„*Brávala své mladé k chatám, například k chatě v Roztocké dolině.*“

Morskie Oko	Mořské oko

Název tohoto horského plesa jsem přeložil jako Mořské oko. V tomto případě jsem se inspiroval slovenským označením plesa Morské oko.

(...) do schroniska nad Morskim Okiem.

(...) k chatě u Mořského oka.

4.5 FRAZEOLISMY

Jak uvádí Lotko, „Frazeologismy, jsou, jak známo, slovní spojení, která vstupují do výpovědi jako již předem ustálený celek. Ustálenost a významová vázanost frazeologismů má za následek i vázanost formální. Dobrá znalost frazeologismů je potřebná všem, kdo musí myšlenky umět formulovat výstižně, pohotově a s náležitou slovní pestrostí.

V překládaném textu bylo nutné se vypořádat s překladem následujících frazémů:

*(...) a mama przecież mówila: **Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz...***

*(...) a jak říkávala jeho maminka: **Jak si kdo ustele, tak si lehne...***

Definice obou frazémů je stejná: člověku se daří tak, jak si sám zabezpečí své potřeby.

*Szli i szli, aż wtem... stanęli jak wryci.
Śli a śli, aż zůstali stát jako solný sloup.*

*Z czego się śmieje! Chce w dziób?
Čemu se směje? Chce jednu přes zobák?*

*Jeszcze się z nimi policzysz.
Ještě jim to spočítáš.*

*Zobaczmy, kto tam tak plakał – mruknęła po chwili pod nosem.
„Podívejme se, kdo tam tak plakał.“ zabrumlala po chvílce pod vousy.*

Oba tyto frazémy znamenají říkat něco neslyšně, nesrozumitelně.

*Jemu každé pytanie uchodźilo na sucho.
Jemu každá otázka prošla jako po másle.*

4.6 PŘEKLAD HOVOROVÝCH VÝRAZŮ

V textu díla se objevovalo velké množství hovorových slov, zejména v řeči hlavních postav.

*Hej, stary, patrz, jaka ładna pogoda!
Hej, kámo, podíve j, jaké je krásné počasí!*

*Koniec z beksą, czas na odważnego niedźwiedzia!
Konec s uplakánkem, přišel čas na odvážného medvěda!*

*(...), ale nie miała ochoty walczyć z dwoma uparciuchami.
(...), ale už se jí nechtělo bojovat se dvěma paličáky.*

4.7 PŘEKLAD DEMINUTIV

Ve slovníku *lingvistických termínů* je deminutivum definováno jako substantivum, či slovo patřící do jiného slovního druhu se zdrobněným výrazem, které s sebou oproti synonymnímu slovo nese pozitivní hodnocení³⁴.

miasteczko	městečko

„(...) centrum slowackiego **miasteczka**, (...)”

„(...) centrum jednoho slovenského **městečka**, (...)“

V tomto případě byl užit v originále užit polský sufix – eczko, kterému v češtině odpovídá sufix -ečko, který jak v češtině, tak v polštině patří do druhé sufixové skupiny.

zwierzak	zvíře

Slovo „zwierzak“ se v textu objevilo dvakrát, v polštině se jedná o hypokoristikum, tedy slovo neformální a domácké, pro jeho překlad do češtiny jsem volil citově nezabarvené slovo zvíře.

„Tak postanowili strażnicy parku, właśnie po to, Źeby do nich **zwierzaki** nie zaglądaly“

„Strážci parku se tak rozhodli právě proto, aby v nich **zvířata** nehledala něco k snědku.“

„(...)ale zamiast czekać na szczęśliwy moment, zachęcają **zwierzaki** do pozowania.“

„(...) místo toho, aby čekali na šťastný okamžik, tak vybízejí **zvířata** k pózování.“

lisiątko	liščátko

Deminutivum od slova lisię, vytvořené za pomoci sufixu –ątko. V češtině tomuto sufixu odpovídá sufix -átko.

Jedno **lisiątko** ležalo bez žycia, (...)

Jedno **liščátko** leželo bez života, (...)

³⁴ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 25.

<i>mieszkanie</i>	<i>byteček</i>

V tomto případě polština užívá sufix – ko, jedná se tedy o malý byt, český ekvivalent bude tedy byteček.

(...) *takie ekskluzywne mieszkanie na zimę.*

(...) *takový exkluzivní byteček na zimu.*

4.8 VEVERKA VĚRKA A JEJÍ MLUVA

V textu, jedna z hlavních postav, veverka Věrka, hovoří goralským nářečím³⁵. Její mluva byla jedním z největších překladatelských oříšků. Poměrně těžké, pro mě jako nerodilého mluvčího, bylo správné určení dialektismů. Často jsem si kladl otázku: Jak tento dialekt přeložit, tak, aby zároveň zůstala neporušena myšlenka a záměr autorky, ale aby byl srozumitelný českému (dětskému) čtenáři?

Tento překlad vyžaduje jazykovou tvořivost. Nicméně oblast tohoto překladu není v translatické literatuře dostatečně popsána.

Jiří Levý se k překladu dialektismů vyjadřuje jen okrajově, ve svém Umění překladu tvrdí, že jedním z nejtěžších překladů národní specifičnosti je právě překlad místních nářečí. Názor Levého na takový typ překladu, je pokus o odlišení řeči venkovana od řeči zbytku postav, mluvčích celonárodního jazyka. U tohoto typu překladu je vhodná náznakovost. Vhodné je užití bezpříznakových jazykových rysů (interdialektismů).³⁶ Jak je známo tyto postupy byly v české překladatelské praxi často užívány, jde například o užití hanáčtiny, tento postup je však v dnešní době již zastaralý.³⁷

³⁵ Goralská nářečí je skupina dialektů podél karpatského oblouku, vyskytují se na území České republiky, Polska a Slovenska. Jde o nářečí polského původu, která byla ovlivněna valašskou kolonizací.

³⁶ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. s.116

³⁷ Naše řeč – Hanáčtina v dopisech bavorského sedláka? (Nad novým překladem z Ludwiga Thomy). *Naše řeč - Základní informace*[online]. Copyright © 2011 [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5387>

Edvard Lotko upozorňuje na skutečnost, že část překladatelů mylně považuje obecnou češtinu za ekvivalent nespisovných útvarů výchozího textu. Autor či překladatel, zvažující užití interdialektu, či místního nebo sociálního dialektu, by měl respektovat postoj čtenáře k útvarům národního jazyka či jeho prostředkům.³⁸ Proto by k užívání obecné češtiny měl překladatel přistupovat střídmě. Argumentem k neužívání je nedostatečná lokalizace a neúmyslná komika.³⁹

Při překladu promluv veverky Věrky jsem se rozhodl pro příznakovost, kterou v tomto případě bude udávat užívání protetického „v“.

Dalším charakteristickým znakem je například komolení slov.

*No co, **misiole!** Co, zdziwko? – zaśmiała się wiewióra*

*Nu což **medvídci!** Překvápko? smála se veverka.*

*Te, **misiek,** a kto to taki – dopytywala.*

*Ty si **med’a,** a kdo je toto? vyzvídala.*

No przecież widzę, że lis, ino się pytam, skąd się wziął.

No vo tom žádná, že lišák, jen se ptám vodkud se tu vzal.

A to ci brat! A widziałeś się? Może i masz łapy i pysk, ale jakby niewyrośnięte. Lis bratem dźwiedzia? Muszę wszystkim opowiedzieć.

To mi je ale brácha! A viděl ses? Možná máš tlapy a tlamu, ale vobojí je jakési zakrnělé. Lišák bratrem dvěda? Vo tom musím všem povykládat.

Łaaal, niezle orzeszki tu mają, już rozhupane – cieszyła się Wióra, która oczywiście poszła z nimi.

Mankote, maj tu skvělý voříšky, a už sou vyloupaný. “ řekla s radostí Věrka, která samozřejmě šla s nimi.

³⁹ LOTKO, Edvard. Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi. Ostrava: Profil, 1986. Slovo a čin. str. 47

4.9 PŘECHODNÍKY KONČÍCÍ NA – AÇ

Jak uvádí Lotko, polština má jmenný charakter, proto se v ní vyskytuje větší frekvence užívání neshodného přechodníku přítomného. Dobrý překladatel by dle něj měl tento typologický rozdíl brát na zřetel. Tento typ přechodníku se do českého jazyka převádí pomocí určitého slovesného tvaru, vztah mezi nimi je poté souřadný, nebo podřadný.⁴⁰

Zde jsou řešení v předkládaném překladu:

*Właściwie Kuba mógłby nie wychodzić z gawry, tylko tak spać wtulony, **myśląc**, że ma ją tylko dla siebie, że nie musi się tym ciepłem dzielić.*

*Kuba by vlastně nemusel opouštět brloh, jen by spal přítuleny, **myslel by jen na to**, že ji má pro sebe, a že se s nikým o to teplo nemusí dělit.*

*– Łapcie! – powiedziała, **pochylając nos nad ruszającym się igliwem**.
„Chyćte! “řekla, **s čenichem skloněným nad pohybujícím se jehličím**.*

*Kuba i Benio patrzyli na mamę, **nic nie rozumiejąc**.
Kuba s Benikem se s **nepochopením** zadívali na mámu.*

*Podpisują się, **mówiąc**: to moje.
Podepisují se a **říkají tím**: tady bydlím já.*

*– Łaaa, pyszniuteńkie – mrucał Benio, **przegryzając baton**.
„Mňam, to je dobroučké. “řekl Benik, který se **zakusoval do tyčinky**.*

⁴⁰ Ibidem. str. 147

4.10 NÁZVY JEDNOTLIVÝCH KAPITOL A PODKAPITOL A JEJICH PŘEKLAD

Při překladu názvů jednotlivých kapitol jsem bral v úvahu ustálené výrazy, které jsou pro české pohádky typické a rozhodl jsem se pro jejich užití.

V originále jsou názvy kapitol vyjádřeny nominálními frázemi („Pierwsze ostrzeżenie“, Mrówki w nosie“.) Ačkoliv jsem o užití nominálních frází v českém překladu názvů kapitol uvažoval, zvolil jsem tradiční formu, se kterou se v českých pohádkách setkáváme a je pro českého dětského čtenáře přirozenější.

<i>Mrówki w nosie</i> Czy niedźwiedzie jedzą śledzie?	<i>O mravencich v čenichu</i> A jedí medvědové sledě?
<i>Staszek – ruda kita w rodzinie</i> Niedźwiedź indywidualista Leśny apartament	<i>O Staškovi, rudé ovci rodiny</i> Medvěd individualista Lesní ubytování
<i>Pierwsze dny razem</i> Papierkowa (zła) robota	<i>O prvních společných dnech</i> (Špatné) papírování
<i>Mile złego początku</i> Niedźwiedź za firanką	<i>O pěkných začátcích všeho zlého</i> Medvěd za záclonou
<i>Pierwsze ostrzeżenie</i> Bartek i Magda	<i>O prvním napomenutí</i> Bartek a Magda

5 VLASTNÍ PŘEKLAD

Mým milovaným

Brunovi a Titovi

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI!

Ráda bych vás pozvala ke čtení příběhu o medvědu Kubovi a jeho rodině. Doufám, že vás kniha zaujme, a že se při jejím čtení seznámíte se zvyky tohoto neobvyklého zvířete. Kdoví, třeba si Kubu a jeho blízké dokonce oblíbíte. Byla bych moc ráda, protože když někoho znáte a máte ho rádi, víte, jak se k němu, v tomto případě k medvědovi, chovat. To dává lidem a medvědům šanci na život v harmonii.

Medvědy jsem si zamilovala už dávno. Ještě, než jsem si s jedním z nich pohlédla do očí, měla jsem to štěstí poznat mnoho lidí, kteří těmto zvířatům zasvětili svůj život. Právě od nich, od výzkumníků, pozorovatelů a chovatelů medvědů, pocházejí informace v *Příbězích z brlohu*. Kubův příběh je inspirován skutečnými událostmi.

Kdysi bývali medvědi velmi respektovaní, ale také obávaní. To, a někdy i jiné důvody způsobilo, že medvědi byli krutě zabíjeni. V některých zemích už dokonce žádný medvěd nezůstal. Dnes žije v Polsku asi sto medvědů (je těžké je přesně spočítat, jsou totiž neustále v pohybu).

Mějme radost, že jsou tací medvědi jako je Kuba!

KAPITOLA 1

O MRAVENCÍCH V ČENICHU

„NO, A JE TO TU ZAS.“ zamumlal si pro sebe Kuba. Ačkoli byl přesvědčený, že jeho bratr Beník je tím největším nešikou, jakého zná, přesto ho máma vždy chválila: „Ach, Beníku, skvěle! Jak jsi vysoko!“.

A přece to byl on, Kuba, kdo si zasloužil potlesk. Byl silnější a zdatnější než jeho bratr, a navíc o celý rok starší. Cítil se nedoceněný.

To je k vzteku nespravedlivé! Mohl bych ho praštit, nebo aspoň hodit do vosího hnízda, ať si pak chladí svůj pobodaný zadek v potoce.

Mladší bratr ho dokázal vytočit natolik, že Kuba potom celý den chodil naštvaný. Maminka, a dokonce ani ta hloupá veverka, které říkal Věrka tomu moc nepomáhaly. Popravdě řečeno, Kuba se dokázal rychle vytočit. Uklidňovala ho ale myšlenka na to, že je to vlastnost nebezpečných divokých medvědů – postrachů lesů. Přesně takovým chtěl zůstat. Medvědi jsou proslulí svou zarputilostí, takže dříve nebo později se on, Kuba, stane králem divočiny. Samozřejmě si přál, aby to bylo co nejdříve, byl totiž od přírody nedočkavý. Nejdřív musel ale zvládnout vyšplhat na vysoký strom. I když si to nechtěl připustit, šlo mu to hůře než jeho bratrovi.

„Musíte takhle,“ řekla máma „chytete se předními tlapami kmene, zadními se odstrčíte a... hop a hop! Až budete chtít slézt, držte přední tlapy zeširoka a zadní blízko u sebe. A nezapomeňte nahoře servat trochu kůry. Jak to jiná zvířata nebo dokonce lidé uvidí, řeknou si: Ha, potuluje se tu veliká šelma, lepší si s medvědem nic nezačínat.“

„Ale maminko,“ povzdychl Beník „přece měřím jenom metr.“

„Jo, a tak to i zůstane.“ vysmál se mu Kuba.

„Mami, on mě popichuje.“

„Nechte toho!“ zavrčela máma. „O to právě jde můj maličký, aby si ostatní mysleli, že jsi větší. Budou tě obcházet už zdaleka, nebudou tě kontrolovat, jestli jsi vyrostl. A teď honem do práce, předvedu to ještě jednou, ale pak už jste na řadě vy.“

Skákala po stromě, jako by nic nevážila.

Máma. Velká, křehká, a tak teploučká. Kuba by vlastně nemusel opouštět brloh, jen by spal přitulený, myslel by jen na to, že ji má jen pro sebe, a že se s nikým o to teplo nemusí dělit. Ale přišla jaro a všechno zničilo. Opustili brloh a cvičí.

„Je čas oběda!“ zavolala máma, když pochopila, že nikoho hrou na velkého grizzlyho neošálí. Podrbala hřbetem o strom, a nechala tam trochu srsti. Ať všichni vědí, že je to jejich území!

„Chyťte!“ řekla, s čenichem skloněným nad pohybujícím se jehličím.

„Ale co?“ Kuba s Beníkem se s nepochopením zadívali na mámu. V brlohu se o jídlo starat nemuseli.

„Mami, to jehličí ze stromů máme chytat?“ řekl Beník. Jemu každá otázka prošla jako po másle.

„Ach, když se nebudete dívat, a hlavně poslouchat a čmuchar, vyrostou z vás leda tak jezevci, ne medvědi. Chyťte mravence! Podívejte, to je mraveniště. Strčíte do něj tlapku... a do tlamy!“

„Fuj, nejen, že se to hýbe, ale taky leze na čumák!“ stěžoval si Kuba. Ještě to nedořekl a zařval: „Uáááá!“

„Jezte ty z druhé hromady.“ řekla máma. „Dívejte tihle jsou jedovatější. Než je sníte, mohou se vás v obraně pokusit sníst, nebo alespoň kousnout. Ti menší mravenci jsou sladší a nejsou tak agresivní. Nejchutnější jsou však mravenčí vajíčka, larvy a kukly.“

Kuba zavřel oči a nacpal si mravence do tlamy. Nebylo to tak špatné. Skoro jako si dát k rychlé svačince byliny a trávu, vlastně to celkem ujde.

„Já bych to ještě vylepšil medem.“ uvažoval Kuba nahlas a všichni s ním souhlasili.

A JEDÍ MEDVĚDOVÉ SLEDĚ?

„Medvědi jsou velice tvrdohlaví.“ říkají ti, kteří je zkoumají. Dovedou ale také podvádět, samozřejmě proto, aby sami sebe chránili, a ne proto, aby někoho naštváli.

Proč tak rádi lezou na stromy? Hm, možná si brousí drápy tak jako kočky? Nejspíš to dělají proto, aby si označili svoje teritorium. Podepisují se a říkají tím: Tady bydlím já. Můžeme také předpokládat, že chtějí vypadat větší. Anebo si prostě takové čechrání srsti užívají, a navíc jim z kožichu vyhání nezvané hosty?

Medvědy, hopsající po stromech zachytily fotopasti. Nebojte se, slovo past mají jen v názvu. Zvířatům nikterak neubližují. Jedná se o kamery, které se zapnou, když se v jejich okolí něco začne hýbat (například medvěd, ale může to být i vlk, rys nebo jiný zástupce zvířecí říše).

Medvěd sice působí pomalým dojmem, ale je velmi zdatný. Pravděpodobně si nezapomínal cvičební úbor na tělocvik, protože se naučil nejen šplhat, ale taky velmi dobře plavat a rychle běhat. Běžet dokáže rychlostí až padesát kilometrů v hodině. Stejnou rychlostí jezdí autem vaši rodiče v zastavěné oblasti.

Medvěd je všežravec! Dokonce častěji, než maso vybírá rostliny nebo kořínky. Spořádá jich až patnáct kilogramů za den, celkem tedy dvě tuny ročně. Když dostane chuť na něco malého, tak mu jako svačinka poslouží hmyz. Kromě mravenců má také rád například vosy. Dlouhými drápy rozhrabává půdu a pochutnává si na všem, co tam najde. Nepohrdne slimáky, žížalami, a pokud se zadaří ani ptačími vejci.

Se změnou jídelníčku mu pomáhají jeho zuby. Má ostré tesáky jako masožravci, ale i zuby, které drtí, tak jako býložravci. Ale odkud víme, že medvědi jedí mravence? No, přece z to, že je můžeme najít v jejich... bobcích. Divné? Ani trochu. Pro vědce nejsou

hovínka ničím nechutným. Je to zdroj vědomostí! Ale raději je nezkoumejte sami. A nezkoušejte ani mravence... Z trusu zvířat se dá zjistit mnoho o jejich stravě. Na jaře jsou medvědí bobky zelené. Koncem července, kdy se živí borůvkami, mění barvu na tmavě modrou, ale pokud je v jídelníčku více jeřabin a méně borůvek, mohou mít exkrementy až cihlově červenou barvu.

KAPITOLA 2

O STAŠKOVI, ZRZAVÉ OVCI RODINY

Dnes se Kuba pro změnu probudil v dobré náladě. Trochu ho bolel hřbet, ale věděl, že to nemůže nikomu vyčítat. Při stlaní postele si nevedl zrovna nejlépe. Klacíky a listí poházel ledabyle a jak říkávala jeho maminka: „Jak si kdo ustele, tak si lehne.“

Slunce od rána hřálo a svět se Kubovi zdál jasnější a zelenější, a on měl zelenou nade vše rád.

Když šli s maminkou směrem k lesu, vítr nesl příjemné vůně a čechrál jim kožichy, a Kuba by mohl přísahat, že je dokonce rád, že má bratra, a byl si jistý, že tento den nemůže nic zkazit.

Matka najednou zneklidnila.

„Stůjte!!“

Všichni tři stáli jako zařezaní. Cítili pach cizích lidí, krve a slyšeli hlasité výkřiky. Kuba, přestože byl tak houževnatý, vypadal, jako by se scvrkával. Beník chtěl utéct, ale maminka mu v tom zabránila.

„Schovejte se!“ vykřikla.

Medvíďata se schovala za veliký balvan. Narůstal v nich neklid. Kolem se dělo něco zlého, ale ještě medvíďata ještě nechápala co. Kuba náhle uviděl dva lidi. Nesli za nohy jakousi pohybující se zrzavou kožešinu.

„Mami!“ zoufale vykřiklo něco zpoza křoví.

„To piští,“ pronesl chraplavý hlas „utiším to kopancem.“

„Ne, tak z toho žádná kožešina nebude. Až vyroste, tak se potkáme znovu, he he.“

„Tak proč jsi ho kopl?“ řekl vyčítavě muž v kostkované košili, který nesl větší, nápadně který nesl větší, výrazně kvílející zvíře.

Teď už Kuba jasně viděl, co, lépe řečeno koho, ten muž za křovím kopl, byla to malá liška. Vypadalo to, že ti muži s sebou vzali její maminku. Kuba zavřel oči.

„Mami, nenech je.“ prosil v duchu, protože se nahlas bál, ale maminka nebyla poblíž.

„Panenko skákává!!! Dívej medvědice. Nohy na ramena.“

Maminka medvědice byla k nezastavení. Honila pytláky, pak se postavila na zadní a zařvala.

Na chvíli jako by zkameněli, potom se dali na útěk. Jeden z nich se musel strachy počůrat, protože Kuba ucítil zápach jiné moči než medvědi.

„Za nimi mámo, hoň je!“

„Ne, synku, musím vás ochránit, mají zbraně, mohli by mi nebo vám něco udělat.“

„Ale mami! Oni zabili zvíře!“

Nic na to neodpověděla.

„Podívejme se, kdo tam tak plakal.“ zabrumlala po chvílce pod vousy.

Jedno liščátko leželo bez života, ale druhé kulhalo a vyděšeně se dívalo na medvědy.

„Ale, nesníme tě, utíkej.“ pověděla medvědice.

„Ale mami ono nikoho nemá, jeho mámu unesli ti zlodějíčkové. Ať jde s námi.“ ujal se liščete Kuba.

„Ne, medvědi žijí sami, nejsme jeho nepřátelé, ale ani nepotřebujeme jeho přátelství. V lese si musí každý poradit sám, nebo...“

„Aúúúúúú!“ zavylo malé liščátko.

„Maminko, ono je malé, stejně jako my. Nebude se nikomu plést do cesty, postarám se o to.“ ujišťoval Kuba, ačkoliv sám nevěděl, jak se vlastně s takovou liškou mluví, ani jestli si nakonec budou i rozumět.

Cítil však, že kdyby každý z nich šel svou cestou, už nikdy by neusnul, nikdy by nespokl to nechutnějšího mravence, protože by stále myslel na opuštěné lišče.

„Prosím, ať jde s námi.“ dodal Beník, který doufal, že si s ním bude rozumět lépe než s bratrem.

„Dobrá tedy, ale jídlo si bude hledat sám.“ Máma to vzdala. Odehnala pytláky, ale už se jí nechtělo bojovat se dvěma paličáky. Kuba si myslel, že se lišče alespoň usměje, možná snad i poděkuje, ale ono se jen podíval směrem do houští, kde zmizeli oba muži i s maminkou, a beze slova následoval medvědí rodinu do brlohu.

O MEDVĚDU INDIVIDUALISTOVI

Je pravda, že medvědice umí bojovat jako... Ivice, i když ve skutečnosti brání spíše své děti než jiná zvířata. Když ji někdo vyruší, nejprve se ho snaží postrašit, rozběhne se k narušiteli a předstírá tak útok. Pak se postaví na zadní, aby ukázala, jak je velká, jaké má zuby a drápy.

Když je opravdu nervózní, je velmi nebezpečná, takže pokud někde uvidíte malého medvěda, v žádném případě se k němu nepřibližujte, i kdyby to byl ten nejroztomilejší medvěd na světě, protože pravděpodobně je poblíž jeho matka, která by vaši pomoc mohla vnímat jako pokus o ublížení jejímu dítěti.

Medvědi jsou samotáři a jakmile vyrostou, žijí sami (s výjimkou doby, kdy se rozhodnou mít děti), natož aby se družili s jinými zvířaty, například s liškami. Ale uznejte, že by to bylo zajímavá známost!

Přestože v přírodě spolu různé živočišné druhy dohromady nežijí, často si nevědomky pomáhají. Například to, co vlci nežerou, jiná zvířata s chutí snědí. Medvěd, který se hladový probouzí ze zimního spánku, může hledat vlčí stopy, aby se dostal ke svačině, která mu v těžkých chvílích zachrání život.

Dokonce i on zažívá těžkosti, ačkoli ho ostatní zvířata respektují a nestaví se mu do cesty.

O LESNÍM UBYTOVANÍ

Brloh je místo, kde se medvědi ukládají do dlouhého spánku, který může trvat celou zimu. Určitě si představujete prostornou jeskyni, takový exkluzivní byteček na zimu. Nemusí to být nutně tak. Často je to spíš taková díra. Takovou nenápadnou jeskyni obývala medvědice Třešinka v Bukovských vrších. Provizorní doupě na jednu noc se nazývá skrýš.

Medvědi si ke svému zimnímu spánku obvykle vybírají místa daleko od lidí, aby je nikdo nerušil. Stává se však, že na ně někdo přijde, například hledači jeleního paroží. Nebo jim probuzení přichystají silvestrovské ohňostroje nebo jiný hluk. Narazit na spícího medvěda je pro člověka velmi nebezpečné. Je to nebezpečné i pro samotné medvědy a jejich mláďata. Vyděšená medvědice může opustit svůj zimní pelech i vlastní mláďata, mláďata bez matky a bez potravy nepřežijí zimu. Co můžete udělat pro to, aby se medvěd dobře vyspal? Nechoďte mimo vyznačené horské stezky, chovejte se klidně, nestřílejte petardy a nedělejte hluk.

KAPITOLA 3

O PRVNÍCH SPOLEČNÝCH DNECH

Kuba cítil, že nastává nový den, ale dlouho neotvíral oči. Jak mluvit s někým, kdo celou noc proplakal a mlčí? S někým, kdo si zoufá? Koneckonců, nepřijde k lišákovi a neřekne: Hej, kámo, podívej, jaké je krásné počasí! Pojď, dáme si nějaké mravence! Co vlastně lišky jedí?

Neřekne: Nezoufej, bude dobře, protože už nikdy nic nebude tak jako předtím. Dokonce neví, jak se to lišče jmenuje. Aha, možná tím začne, zeptá se ho, jak ho má oslovovat, když spolu mají žít. Možná pak najde nějaký způsob, jak ho utěšit. Nebo snad měla maminka pravdu? Možná to byl špatný nápad? Co když se nebudou mít rádi...?

Kuba vstal, přistoupil k zrzavému klubku a šťouchl do něj čenichem.

„Hej, žiješ?“

Ticho.

„Uznávám, byla to hloupá otázka. Chtěl jsem začít tímhle: Jak se jmenuješ? Já jsem Kuba, maminku Marinu už znáš, a to je můj bratr, jmenuje se Beník. Nedáš si něco k snědku?“

„Ne, nic do sebe nedostanu, ale mám obrovskou žízeň.“ odpověděl konečně lišák.

„Jmenuju se Stašek, Moc vám všem děkuju.“ stačil dodat ještě předtím, než znovu začal brečet.

„Ehm, Stašku, pojďme k potoku.“ navrhl Beník, který už se také probudil.

Lišák se vydal za bratry, polkl a také se zdálo, jako by trošičku ožil.

„Bud' tvrdý,“ řekla medvědice. „ještě jim to spočítáš. A třeba se ukáže, že se tvojí mámě povedlo se zachránit. Utíkali tak rychle, že mohli kořist ztratit.“

„Ale to by se pro mě vrátila.“ vzlyknul Stašek.

Rozhostilo se ticho, protože nikdo nevěděl, co na to odpovědět.

„Tak či onak, jestli chceš přežít, musíš se o sebe umět postarat, protože já vím, jak se starat o medvědy, a ne o lišky.“ dodala máma.

„Mami, můžeme jít na medík?“ vstoupil do konverzace Beník.

„No, nevím. Jste ještě malí, navíc je to blízko lidí. Neměla bych vás pouštět samotné.“

„Mámííí, jen na chvíli.“ prosila medvíďata.

„Budu na ně dávat pozor.“ doplnil Kuba, který se cítil za všechny odpovědný.

„Dobrá tedy, ale hned se vraťte.“

„Pojď Stašku, něco ti ukážeme.“

Trojice se vydala směrem k pasece. Málo kdo tam najde cestu a kdyby něco, je šance k útěku. Šli a šli až zůstali jako opaření. Doteď volně dostupné úly byly ohrazené.

„Nu což midvídci, překvápko?“ smála se veverka.

Veverka, které medvědi říkali Věrka, byla jejich kamarádkou odjakživa. Hubatá, hádavá, nesnesitelná, přesto se na ni nikdo nedokázal zlobit. Je to Horalka jako poleno. Občas do hovoru připletla něco z nářečí, nebo si dokonce vymýšlela vlastní slova. Neučte se od ní pravopis, jelikož v něm budou chyby, třebaže bude legrace.

„Ty si meďa, a kdo je toto?“ vyzvídala.

„Ale veveřice, ty bys potřebovala všechno hned vědět, to je lišák.“

„No vo tom žádná, že lišák, jen se ptám vodkud se tu vzal.“

„To je dlouhý příběh, který stejně nepochopíš. Máš mozek stejně tak malý jako ořechy, které louskáš.“ odpověděl Kuba.

„Mně tak snadno neurazíš.“ řekla uštěpačně veverka.

„Jsem Kubův nevlastní bratr,“ odpověděl bez vyzvání lišák „a jmenuju se Stašek.“

„To mi je ale brácha! A viděl ses? Možná máš tlapy a tlamu, ale vobojí je jakési zakrnělé. Lišák bratrem dvěda? Vo tom musím všem povykládat.“

„Dobře, za chvíli budeš moct běžet, nejdřív bychom si dali něco k snědku, ale tady je to zatarasené. Nevíš proč?“

„Viděla jsem tu pár lidí. Vohrazovali to tu a nadávali, páč jste jim nedávno pobořili úly.“

„Ale, ale. Zaklínala se mi tlapa a nezbylo mi nic jiného než rozbít pár prken.“

„Proto je vohradili, abyste jim všechno nespořádali.“ vyprskla smíchy Věrka.

„Čemu se směje? Chce jednu přes zobák?“ rozohnil se Kuba.

„Cože, jakej zobák?! Já mám tlamičku a rozhodně se mlátit nenechám.“ Odsekla a otočila se ocasem k medvědům.

„Žádné praní nebude. A nevíš, jestli se to nedá nějak otevřít?“ zeptal se už klidný Kuba.

„Vo tom nevím, ale jde to přeskočit.“

„Věrko, přece nejsme veverka.“ řekli všichni naráz a Kuba poprvé viděl, že se Stašek lehce pousmál. Pokud je postavil Věrkou vedle sebe, byli by si dokonce podobní, určitě za to můžou jejich zrzavé ohony. Jen Stašek neuměl skákat tak dobře jako veverka.

Pak ta otravná Věrka ukázala na strom rostoucí před plotem. Byl vysoký a velmi tenký. Vyskočila na něj a ze všech sil jím začala třást.

„Jsem moc malá, nerozhoupu ho, ale dvěď to je jinej kalibr.“

„O čem to žvaní? Ahá, myslím že nás chce na tom stromu vystřelit. To bude legrace!“

Postrčili dopředu malého Beníka. Aby si přivyknul na riziko. Konec s uplakánkem, přišel čas na odvážného medvěda! Zkusil to, ale spadl, vedl si doopravdy dobře a mohl být na sebe pyšný. Po něm zkusil své síly Kuba. Centimetr po centimetru se drápal vzhůru, už tak nakloněný strom se začal ještě více ohýbat přes plot, až nakonec jako král přešel po mostu z jedné strany plotu na druhou

„Co tam vidíš?“ vyzvídali sourozenci.

„Úly stojí na svém místě, a ten poničený je už opravený, ach, omlouvám se nemůžu mluvit, protože se mi už sbíhají sliny.“

„Přines nám trochu!“

„Nejdřív se sám najím!“

Možná to od něj bylo neslušné, ale přeci jen je divochem, a ne nějaký dobře vychovaný klučík, to zaprvé. A zadruhé, jak by měl dostat med na druhou stranu plotu?

„Panečku, ak se teď dostanu zpátky?!“ Náhle ho opustila chuť na med. Byl v pasti!

„Haló, dostaňte mě odsud.“

„Ha, nechtěl ses dělit, tak teď to máš.“ zvolal Beník. Stašek samo sebou nic neřikal. Věrka taky ne, protože se celou dobu smála, přestala až když ji začalo od všeho to smíchu bolet břicho.

„Tak dobře,“ vydýchávala se „vytáhneme dvěďa.“

„Ale jak to provedeme?“

Věrka neodpověděla, jen se podívala směrem ke stromu a pronesla:

„Budu vás koordinovat.“

„Katapultovat?“ podivil se Beník.

„Ne, koordinovat, budu říkat, co máte dělat. Vyskočím na plot a budu vám velet. Tak, Beníku, pohyb! Vylezeš na strom, ten se nahne, Kuba se ho chytí, ty seskočíš a von přejde zpátky.“

Záchranná akce byla úspěšná, jen když už byl Kuba na správné straně ozvalo se... KŘUP! A strom se zlomil, což Kubovi uštědřilo doopravdy tvrdé přistání. A i přesto zakřičel:

„Díky.“

„Krása, krása,“ řekl Stašek „ale proč se tak namáhat, nechcete radši sbírat jídlo u odpadkových košů?“

(ŠPATNÉ) PAPIROVÁNÍ

Dopravdy Kuba lezl k úlům po stromě? Ano! Medvěd je totiž filuta. Dokáže využít strom a přejít po něm jako po lávce. O zálibě ve sladkém si povíme později.

A teď se vás zeptám, znáte pojem „odpadové jídlo“? To je takové jídlo, které se k vašemu žaludku chová doslova jako odpad, například brambůrky, cukrovinky a jim podobné, nedodají nic dobrého (například vitamíny nebo sílu), zasytí jen na chvíli a jsou plné nezdravých tuků, což znamená, že se po nich tloustne.

Pro medvědy je takovým nezdravým jídlem to, které jíme my, lidé, jsou to zbytky po našich obědech, nakousané tyčinky, chleby s máslem a podobně.

To ale neznamená, že jim nechutná. Aby zvířata neutrpěla újmu, vyzývají přírodovědci k tomu, abychom divoká zvířata nepřikrmovali. Neodhazujte tedy odpadky, ani nic nenechávejte na horských stezkách.

Přemýšleli jste někdy nad tím, proč nejsou poblíž horských stezek tatranského národního parku odpadkové koše? Strážci parku se tak rozhodli právě proto, aby v nich zvířata nehledala něco k snědku. Dokonce i ten nejmenší papírek je třeba zabalit do batohu a odnést s sebou do údolí, nebo domů, protože už samotná vůně může přimět medvěda k tomu, aby si právě takovou potravu hledal.

V Bukovských vrších jsou naopak koše odolné proti vloupání, jsou navrženy tak, aby z nich medvěd nic neodnesl.

A vzpomínáte si na Medvídka Pú, kterému se neustále o medu zdálo? Medvědi mají med opravdu rádi! Vloupávají se také do úlů a hledají tam včelí larvy, které jim velice chutnají a poskytují jim jako vitamínové kapsle spoustu bílkovin a tuků. I slovo medvěd souvisí s medem, protože pochází ze slova mied, což znamená med.

Pro medvědy je možná příjemné sbírat med, ale pro včelaře už tolik ne. Nelíbí se jim, že jim medvědi ničí úly, přicházejí tak o včely a o peníze, protože nemohou prodat med dříve, než úly obnoví.

Existuje však způsob, jak i když se včelaři a medvědi nemají rádi, můžou zároveň žít vedle sebe a nebudou si na sebe muset stěžovat. Regionální ředitelství pro ochranu životního prostředí, instituce zabývající se ochranou přírody, distribuuje včelařům speciální drátěné ohradníky, které jsou napojeny na elektřinu. Takový plot, nazývaný elektrický, neublíží, ale pokud se ho medvěd dotkne, například tlapou, zraní se a uteče.

V Bukovských vrších už jsou takové paseky, kterým se medvědi zdaleka vyhýbají, i když zavěťí med, nikdo totiž nemá rád, když dostane přes čumák.

KAPITOLA 4

O HEZKÝCH ZAČÁTCÍCH VŠEHO ZLÉHO

Staškova slova je uvedla v úžas.

„O čem to mluvíš, odpadkové koše přeci patří lidem. Když se k nim přibližuješ, přibližuješ se i k lidem. Ty sám víš nejlíp, čeho jsou schopní.“ pohotově podotkl Kuba.

„Nemusíte se nimi kamarádit, abyste mohli žrát jejich žrádlo. Hory jídla vysoké jako Tatry!“ Stašek zvedl čumák tak vysoko, až to skoro vypadlo, že se ním chce dotknout nebe.

Jako na povel polkli slinu.

„Proč hodiny hledat borůvky, mravence nebo byliny, když tam máte všechno na dosah tlapky.“

„Ale máma...“

„Vaše maminka nemusí o ničem vědět, pokud jí to vy sami neřeknete. Možná bude ráda, když jí v zubech donesete nějaký chleba s máslem, protože i takové lahůdky lidi vyhazují.“

„Možná je to dobré, ale je to taky zdravé?“ začal znuděně Beník.

„Vypadám snad jako bych byl nemocný?“ otázal se pohotově Stašek. „Možná, že jsem smutný, ale rozhodně nejsem vyhublý. Nechci vás do něčeho nutit, ale... něco bych snědl.“

„A tys tam chodil často?“ zeptal se pro jistotu Kuba.

„No jasně, pokud chcete, dovedu vás tam. Vychází to dobře, protože se za pár hodin začne stmívat. Nevšimnou si nás a odpadkové koše budou doslova přetékat jídlem. Je to blízko horské chaty.“

Medvědi souhlasně kývnuli hlavami. netušili však, že právě vešli na cestu, která je přivede do záhuby.

„Mňam, to je dobroučké.“ řekl Beník, který se zakusoval do tyčinky.

„Mankote, maj tu skvělý voříšky, a už sou vyloupaný.“ řekla s radostí Věrka, která samozřejmě nemohla chybět.

„Proč to všechno vyhazují?“ zeptal se udiveně Kuba.

„Protože se přejedli a víc toho do sebe nedostali,“ vysvětloval mu Staš „a nebo si myslí, že se zkazilo ještě předtím, než ho stihli sníst, a přitom chutná docela dobře.“ a zakousl se do housky.

Kuba jedl tak jako všichni, ale cítil se špatně. Věděl, že mamince by se jejich počínání rozhodně nelíbilo.

Náhle se zarazil. Jejich hostině u popelnice přihlížel člověk. Měl zbraň. Ani se nehnul. Jen z kapsy vyndal jakýsi černý hranatý předmět, přiložil jej k ústům a řekl:

„Máme u chaty medvědy. Ne, matka tu není, musíme je vyplašit. Pošlete někoho. Nikdy dřív jsem je tu neviděl, možná si ještě nezvykly na dobré odpadky. Musíme zakročit.“

Člověk odložil černou krabičku a Kuba dal znamení k útěku. Věrka se však zachytila o urvané víko popelnice. Kovové víko s rachotem a řinčením spadlo na zem rovnou na veverka. Kuba se Staškem pomohli malé nešťastníci zpod kovového vězení. Utíkali, co jim síly stačily, zatímco za sebou slyšeli výkřiky:

„Medvědi, medvědi, pane hlídači!“

„Medvědi, a přišli nás sežrat!“ křičela vystrašená turistka.

„Jestli nepřestane takhle ječet, vrátím se a chňapnu ji.“ pomyslel si Kuba, ale už byl příliš daleko na to, aby slyšel lidské hlasy.

O MEDVĚDOVI ZA ZÁCLONOU

Ještě před několika lety představovali medvědi prohrabávající se v koších poblíž tatranských horských chat obrovský problém. Až přehnaně se roztahovali. Převraceli odpadkové koše, otvírali větší kontejnery a nahlíželi do oken chat.

Tak tomu bylo i s opravdovou medvědicí Magdou. V této knize se medvědice Marina stará o to, aby děti jedli dobře, a ne z košů na odpadky. U Magdy tomu bylo naopak. Brávala své mladé k chatám, například k chatě v Roztocké dolině. Zpočátku koše v okolí chaty navštěvovala v noci. Pak přišly na řadu večerní návštěvy. Byla schopná ukrást někomu chleba s máslem nebo mu vzít batoh. Jednoho večera se však přiblížila až moc. V zoufalství si přehodila popelnici přes hlavu. Když v ní však nic zajímavého nenašla, přikročila k oknům chaty a nahlédla dovnitř, tam se strachy choulili vyděšení turisté. Drápy poškrábala sklo, než ji to všechno přešlo a odešla. Jindy, když jeden pracovník chaty zapomněl zavřít dveře, bezostyšně vnikla do kuchyně. Vyhnali ji, a tak šla z Roztoky... k chatě u Mořského oka.

To je jen jeden z příkladů, jak se tatranští medvědi (nebo alespoň někteří z nich) přestali bát člověka a jen důsledně dodržovaný plán pracovníků Tatranského národního parku je odnaučil špatnému chování. Strážci nejenže žádali všechny návštěvníky parku, aby koše pečlivě zavírali, ale také je ohradili elektrickými ohradníky. Když to nezabralo používali gumové plácačky. Ptáte se, co to je? O tom si povíme za chvíli.

Teď už tatranští medvědi jen málokdy působí potíže. Někteří se vydávají do sadů krást jablka. Správa parku proto žádá o opatrnost a o to, aby lidé sbírali ovoce ze sadu, než se medvědi jim medvědi nechají nalákat. V Bukovských vrších se stává, že medvědi hojně navštěvují krmelce určené pro jiná zvířata. Jedná se o myslivecké krmelce. Myslivci například dávají jelenům kukuřici a divočákům řepu, ale chodí si pro ně medvědi. Zvykají si na potravu, kterou jim poskytují lidé, a přicházejí blíž k domům. Špatné je také to, že fotografové ve snaze pořídit pěkné snímky lákají medvědy například mršinami, místo toho, aby čekali na šťastný okamžik, tak vybízejí zvířata k pozování. Bohužel se dokonce stává, že ubytovatelé, kteří hostí turisty, umístí v blízkosti domů potravu pro medvědy. Takové

svačící zvíře je pro hosty ohromnou atrakcí, ale kdo zaručí se za chvíli nepřiblíží a nestane se pro ně nebezpečným?

Zvát medvědy na oběd, to nikdy není dobrý nápad, i přestože se mohou zdát spokojení. Pro medvědy, stejně jako pro zvířata obecně platí, že je s nimi třeba zacházet opatrně a pokud možno zkušeně, aby jak oni, tak lidé byli v klidu a bezpečí.

5. KAPITOLA

O PRVNÍM NAPOMENUTÍ

„Kde jste byli?“ zavrčela máma medvědice. „Co to tady smrdí!“ vyhrkla.

“Lidská potrava! Zbláznili jste se? A to všechno kvůli tobě, lišáku. Věděla jsem, že jsi neměl chodit s námi.“

Medvíďata se rozbrečela. To není fér. Nikdy jim neukázala tak dobré jídlo. Určitě závidí a je jí líto, že nešla taky. Všichni jsou zlí. Ten hlídač taky. Chtěl jim provést něco špatného. K čemu by mu jinak byla zbraň a proč volal další lidi? Ech, svět je hloupý. Jen jejich nový kamarád Stašek je chytrý!

Další den strávili jako ve vězení. Máma jim nedovolila se vzdálit ani na krok. Zkoušela je z toho, co se naučili, kdy je dobré jíst jaké byliny, jak vybrat strom, který má pod kůrou tu nejsladší mízu. K čemu jim to všechno je, když něco lepšího můžou mít bez sebemenší námahy. Medvědice si určitě všimla znuřených výrazů jejich ratolestí, jelikož jim dokola vyprávěla dojemné příběhy.

„A víte, jak skončili Magda s Bartkem?“

Samozřejmě, že neměli sebemenší tušení.

„Před několika lety žili Magda s Bartkem v našem lese. Jejich maminka neměla nic proti lidské potravě. Brávala děti na lov jídla z popelnic. Zvykli si na tento druh jídla. Když odešli od matky a začaly žít samostatně, neuměli si poté nic najít ani ulovit.“

Kuba, Beník i Stašek všechno poslouchali se zatajeným dechem.

„Na druhé straně hor bylo více vesnic, odpadkové koše přetékalý jídlem a zdály se dostupnější, medvíďata se tam rozhodla odejít. Už byla blízko a cítila vůni odpadků, musela jen přejít přes silnici. Bartek se rozběhl jako první. Nerozhlédl se, nic nevnímal, jediné, na čem mu záleželo, byla vůně jídla. Nezaslechl ani, jak na něj sestra křičí, aby

zastavil, protože se blíží auto. Najednou ucítil prudký náraz, skoro jako by spadl z velké výšky na skálu. Chtěl utéct, ale nemohl se hnout, všechno ho bolelo tak jako nikdy předtím.

Beník zavřel oči a už nechtěl poslouchat, ale maminka vypravovala dál:

„Magda plakala, měla se vrátit do lesa, ale nechtěla bratra opustit, dohlížela na něj na cestě, i když už ho nemohla zachránit. V ten moment skončilo šťastné lesní dětství i pro malou medvědice. Skončila v zoo. Ano, měla tam dostatek jídla, ale zato vůbec žádnou svobodu. Co si vyberete vy?“ zeptala se máma na závěr.

O BARTKOVI A MAGDĚ

Příběh medvíďat se skutečně stal. Bartek a Magda (jiná než medvědice Magda, která si oblíbila Roztockou dolinu) byli rumunským darem pro Polsko, a měli se zabydlet v Tatrách. Na svobodu je vypustili v polských horách, ale přešli na slovenskou stranu, kde Bartka srazilo auto a Magda se dostala do zoologické zahrady.

Naši sousedé na Slovensku, se kterým se dělíme o Tatry, se až poslední dobou snaží zabezpečit odpadkové koše a zamezit přístupu medvědů k odpadkům.

Celkem nedávno navštívila medvědice se svými mládřaty centrum jednoho slovenského městečka, aby se tam prohrabala v odpadcích, a když se vylekala, vylezla s medvíďaty na vysoký strom hned vedle jednoho z hotelů. Jak známo, lezení na stromy může skončit bolestivým pádem!

6 ZÁVĚR

Předmětem předkládané bakalářské práce byl překlad současné polské literatury pro děti společně s komentářem překladatelského procesu, vytyčením a seznámením s hlavními problémy, které mohly při překládání (nejen) dětské literatury nastat. K překladu jsem si zvolil knihu *Kuba Niedźwiedz. Historie z gawry* od polské spisovatelky Renaty Kijowské.

Cílem bylo vytvoření adekvátního překladu autorské pohádky s prvky populárně naučné literatury.

Při překladu samotném se jsem se opíral o práce autorů jako Levý, Lotko či Kufnerové.

Práce byla rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část hledala odpovědi na následující otázky: co je to překlad, jak definovat dětskou literaturu, jak definovat pohádku jako žánr, a jak překládat literaturu určenou dětskému recipientovi. V komentáři k překladu jsem rozebral problematické části, na které jsem v průběhu translace knihy *Kuba Niedźwiedz. Historie z gawry* narazil. Šlo především o překlad reálií, frazeologismů, hovorové řeči, názvu jednotlivých kapitol a v neposlední řadě o překlad samotného názvu díla.

Praktická část byla věnována překladu pěti kapitol z knihy.

Tato práce byla v mnohém velice náročná, zvláště kvůli tomu, že kniha je primárně určena dětskému recipientovi.

7 BIBLIOGRAFIE

1. ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006
2. ČERNOUŠEK, Michal. *Sen a snění*. Praha: Horizont, 1988
3. GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti s ukázkami textů: učebnice pro 2. roč. stud. oboru učitelství pro mateřské školy na stř. pedagog. školách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987
4. KIJOWSKA, Renata. *Kuba Niedźwiedź: Historie z gawry*. Kraków: ZNAK, 2018.
5. KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010.
6. KUFNEROVÁ, Zlata. Co s titulem literárního díla. In: KUFNEROVÁ, Zlata aj. *Překládání a čeština*. Praha: Nakladatelství H&H, 2003
7. LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012.
8. LOTKO, Edvard. *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava: Profil, 1986
9. LOTKO, Edvard. *Polština a čeština z hlediska typologického*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1981
10. LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003
11. PETERKA, J. *Slovník literární teorie*. Praha: Český spisovatel, 1977
12. Renata Kijowska - Ludzie Faktów TVN. *Fakty, Fakty TVN - oficjalna strona Faktów. Warto widzieć więcej*. [online] ©2021 [cit. 1.10. 2021]. Dostupné z: <https://fakty.tvn24.pl/ludzie-faktow,2324,c/renata-kijowska,2262,p.html>
13. VAVROUŠOVÁ, Petra, ed. *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.
14. WIKIPEDIE, *Renata Kijowska* [online] ©2021 [cit. 1.10. 2021]. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Renata_Kijowska
15. WOJTASZEWICZ, Olgierd. *Wstęp do teorii tłumaczenia*, Warszawa 2007

STRESZCZENIE

Tematem mojej pracy licencjackiej był przekład współczesnej polskiej literatury dziecięcej, wraz z komentarzem procesu tłumaczenia. Do tłumaczenia wybrałem książkę Kuba Niedźwiedź. Historie z Gawry autorstwa polskiej pisarki Renaty Kijowskiej. Celem było stworzenie adekwatnego przekładu bajki autorskiej z elementami literatury popularnej.

Praca ta została podzielona na część teoretyczną i praktyczną. W części teoretycznej poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania: czym jest przekład, jak zdefiniować literaturę dziecięcą, jak zdefiniować bajkę jako gatunek oraz jak tłumaczyć literaturę przeznaczoną dla odbiorcy dziecięcego.

W komentarzu do przekładu omówiłam problematyczne fragmenty, na które natknęłam się w trakcie tłumaczenia książki. Były to przede wszystkim tłumaczenia realii, frazeologizmów, kolokwializmów, tytułów poszczególnych rozdziałów i wreszcie tłumaczenie samego tytułu dzieła.

Część praktyczna poświęcona była tłumaczeniu pięciu rozdziałów z książki.

Praca ta była pod wieloma względami bardzo wymagająca, zwłaszcza że książka przeznaczona jest przede wszystkim dla dzieci.

8 ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Tadeáš Měchura

Fakulta: Filozofická

Pracoviště: Katedra slavistiky – sekce polonistiky

Název bakalářské práce: Komentovaný překlad dětské knihy Renaty Kijowské *Kuba Niedźwiedz*

Anglický název bakalářské práce: Annotated Translation of Renata Kijowska's Children's book *Kuba Niedźwiedz*

Vedoucí práce: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

Rok dokončení: 2021

Počet znaků (včetně mezer):

Počet příloh: 1 (příloha volně vložená)

Počet titulů použité literatury: 15

Klíčová slova: polsko-český překlad, dětská literatura, současná polská literatura, překlad, pohádka

Abstrakt:

Bakalářská práce se věnuje překladu současné dětské literatury z polštiny do češtiny, zabývá se komentovaným překladem pěti kapitol z knihy *Kuba Niedźwiedz. Historie z gawry*. V teoretické části je popsána teorie překladu. V praktické části se práce věnuje vybranými problémy, které vznikly během překladu. Tyto problémy jsou například překlad vlastních jmen, toponym nebo nářečí. Hlavní náplň této práce tvoří překlad pohádky, který tvoří poslední kapitolu této práce.

This bachelor thesis is focused on the literary translation of a children's book *Kuba Niedźwiedz. Historie z gawry* by Polish author Renata Kijowska from Polish into Czech. The theoretical part describes the theory of translation. In the practical part, the thesis deals with selected problems that arose during the translation process. These problems are, for example, the translation of proper names, toponyms or dialects. The translation of the fairy tale, which forms the last chapter of this bachelor thesis.